

Pravoslavné náboženství

Pravoslavná církev, **nazývaná též ortodoxní** (z řeckých slov „orthos“ = správný, pravdivý a „doxa“ = sláva, názor, učení), odvozuje své počátky od prvotní křesťanské církve v Jeruzalémě a od Východořímské (Byzantské) říše. Jedná se ve skutečnosti o **společenství 15 autokefálních (samosprávných) církví** řízených vlastním nejvyšším představitelem.

Pravoslavný chrám sv. Michala v Kyjevě

Prvním mezi rovnými je mezi nejvyššími představiteli těchto církví **konstantinopolský patriarcha** (Konstantinopol je někdejší centrum Byzantské říše, dnešní **Istanbul**), pravoslavní ale nemají žádnou centrální autoritu podobnou funkci papeže v římskokatolické církvi. Ke starověkým a dosud existujícím **patriarchátům patří ještě Antiochie** (na území dnešního Turecka), **Alexandrie** (v Egyptě) a **Jeruzalém** (v Izraeli). V čele dalších 11 církví nestojí patriarcha, ale „jen“ arcibiskup.

Nejpočetnější je dnes ruská církev, k dalším patří **ukrajinská, řecká, srbská, bulharská, rumunská, albánská, kyperská, gruzínská, polská a americká** církev a také **církev českých a slovenských zemí**. Vzhledem ke své spjatosti s východní polovinou Římské říše a s dnešními státy východní Evropy se pravoslavné církvi také někdy říká východní, zdejší věřící to však odmítají jako přívlastek ze západu.

Historie pravoslavné víry

Schizma mezi východem a západem

Pravoslavná církev považuje své vyznání za **jedinou pravou a nezkaženou víru** mezi křesťanskými církvemi. Jako důvod udává zaprvé apoštolskou poslušnost, tj. přímé následnictví svých biskupů po apoštolech, zadruhé fakt, že se nikdy neodchýlila od víry a tradic prvotní rané křesťanské církve, a zatřetí skutečnost, že se nejpřesněji drží vyznání stanoveného prvními sedmi ekumenickými koncily, které se konaly od 4. do 8. století.

S tímto tvrzením by pochopitelně nesouhlasila římskokatolická „západní“ církev, která také vychází z apoštolské poslušnosti s tím, že prvním biskupem byl svatý Petr, od něhož odvozují své následnictví římské papežové. **V Římské i Byzantské říši** byl skutečně mezi pěti patriarcháty (**Řím**, Konstantinopol, Antiochie, Alexandrie, Jeruzalém) **považován za nejvyššího římský biskup (papež)**.

Postupně však docházelo mezi východní a západní církvi k **rozkolům (schizmatům)**, které byly dány rozdíly politickými, kulturními i věroučnými. Postupně se rozdíly prohlubovaly a jako datum definitivního rozkolu se udává **rok 1054 (tzv. Velké schizma)**. Další dogmata přijatá na západě po roce 1054 jsou neslučitelná s pravoslavnou vírou, a proto je opětovné sloučení církví téměř vyloučeno.

Šíření víry ve slovanských zemích

Soluňská rotunda Agios Georgios

V časech Byzantské říše pravoslavná víra kvetla, z Konstantinopole přijali křest někteří slovanští vládcové včetně kyjevského knížete Vladimíra a bulharského cara Borise. Ve slovanských zemích postupně vznikly samosprávné církve. Zatímco na západě se jako věroučný jazyk používala latina, na východě to byla **řečtina**. Ve slovanských zemích se však začalo učit v jazyce, kterému obyčejní lidé rozuměli – ve **staroslověštině**, což napomohlo rychlejšímu šíření pravoslavného vyznání.

Do staroslověštiny, která byla slovanským dialektem, přeložili bibli věrozvěsti **Cyril (Konstantin) a Metoděj**, bratři z řecké **Soluně**, které si vyžádal od byzantského císaře kníže Velké Moravy Rastislav. Z Moravy byli žáci obou věrozvěstů nakonec vyhnáni, úspěšnější ale byli v **Srbsku**, Bulharsku a jinde. Důležitý byl rozmach pravoslavné církve v ruských zemích (včetně území dnešní **Ukrajiny a Běloruska**). Po dobytí Konstantinopole Turky v roce 1453 **pokračovala Moskva v pravoslavné tradici jako „třetí Řím“** (Konstantinopoli se říkalo „druhý Řím“).

Ikony – symbol pravoslaví

Slovo ikona **pochází z řeckého „eikona“, tedy obraz**. Ikony jsou obrazy zpodobující Krista, Pannu Marii, svaté a mučedníky. Svůj **původ mají v byzantském umění**, následně se rozšířily do Ruska a dalších zemí, které přijaly od Byzance pravoslavnou víru. Pravoslavní věří, že první ikonu Krista a Panny Marie namaloval evangelista Lukáš. Ikony mají vzdělávací funkci, mají věřícím předat informaci o zobrazené osobě nebo události. Proto jsou většinou **vytvořeny podle staletými daného vzorce** a používají **stále stejnou symboliku**.

Malování ikon – výroba nebo umění?

Existují přesné metody, jak by která osoba měla být na ikoně zobrazena, včetně takových podrobností jako je postoj těla, účes, oblečení i detaily pozadí. Svoji symboliku mají i jednotlivé barvy. Ikona dlouho **nebyla prostorem pro umělecké vyjádření**. Bylo běžné, že se kopírovala jedna ikona podle jiné nebo že se ikona přemalovala podle původního vzorce.

Teprve v 17. století a na přelomu 17. a 18. století za vlády cara Petra Velikého byla ruská ikonografie silně **ovlivněná uměním západní Evropy** v důsledku modernizace a otevření Ruska Evropě. Do té doby v ní osobní a tvůrčí tradice náboženského umění západní Evropy chyběla. Přesto každý autor vnesl do díla svůj rukopis a nesmrtelnou slávu si svými ikonami získal především geniální umělec 15. století **Andrej Rublev**. Zcela nový typ ikony byl vytvořen (a musel být schválen) jen v případě, že církev přijala nového světce.

Ve východním umění prakticky úplně **chyběla trojrozměrná zobrazení – sochy**. Důvodem byl pravděpodobně odpor k uctívání idolů v době starověkého Řecka a Římské říše. Ikona má ukazovat **duchovní, spirituální stránku člověka**, ne smyslné lidské tělo. V byzantském období se však začal používat basreliéf, což vedlo k tradici pokrývání ikony **postříbřeným nebo pozlaceným kovovým**

reliéfem (tzv. riza), který měl ikonu chránit. Takové ikony většinou odhalují jen malovaný obličej a ruce, zbytek je překrytý kovem.

Byzantský kostelík Osios David v Soluni ukrývá krásnou mozaiku

Ikony se malovaly nejčastěji **temperovými barvami na dřevěné desky**. Po dokončení malby byly pokryty **lakovanou glazurou ze lněného oleje**. Po zhruba 80 letech však lněný olej ikonu ztmavil, takže ji zpravidla nějaký umělec přemaloval podle původní předlohy. Tento proces se někdy opakoval mnohokrát. Dnes restaurátoři odstraňují barvy vrstvu po vrstvě, aby tak odhalili některé z původních obrazů.

Spory o uctívání ikon

V Byzantské říši propukl v 8. století o uctívání ikon velký spor zvaný **ikonoklastické (obrazoborecké) bouře**. Ikonoklasté se domnívali, že úcta prokazovaná ikoně je uctíváním idolu, které zakazuje Starý zákon, a že Boha je zakázáno zobrazit. Byzanc tehdy navíc byla v kontaktu s Araby, přičemž islám zpodobování osob zcela zakazuje. Teprve **7. ekumenický koncil znamenal návrat k ikonám**. Oprávnění k tomu dala následující argumentace.

Než na sebe vzal Kristus božskou podobu, bylo rouhačské Boha jakkoliv zobrazovat. Jakmile se Kristus (Bůh) stal zároveň člověkem (vtělil se), začalo být možné ho zobrazovat. Když člověk prokazuje úctu ikoně, neprokuje ji dřevu nebo malbě, ale zobrazené bytosti. Světlo a barva ikony jsou zrcadlem nebeského světa. Ikona je **oknem a mostem do Nebe**. Na základě této argumentace se mnoho mnichů – malířů několik dní postilo, zpívalo žalmy a snažilo se celým srdcem uvěřit v morální a výchovnou funkci ikony, než na ní začali pracovat.

Matrjošky

V době komunismu bylo **malování ikon v Sovětském svazu zcela zakázáno** a místo nich se začaly malovat lakované dřevěné skříňky a panenky (matrjošky)... Tisíce ikon byly tehdy spáleny, zničeny, ukradeny, propašovány nebo prodány na západ. Dnes naopak kvete restaurátorství starých děl a vyrábění jejich kopií. Většina velkých klášterů v Rusku má své **dílny na výrobu ikon**, které často používají staré tradiční metody.

Použití ikon

Ikony **zdobí stěny pravoslavných kostelů** a někdy je zcela pokrývají. Často mají vyhrazené místo také **v domácnostech věřících**, většinou na východní stěně místnosti, kde slouží pro domácí modlitby. Ikony bývají **osvětleny světlem svíček nebo olejových lamp**. K výrobě svíček se hodně používá včelí vosk a do lamp olivový olej, protože jsou to přírodní materiály, které hoří jasně. Kromě praktického důvodu osvětlení tmavého kostela mají svíčky či lampy i spirituální účel, **symbolizují Světlo světa – Krista**.

V minulosti byly ikonám **připisovány léčivé vlastnosti**, bývaly umístěny i **podél cest** a u vstupních bran a dokonce **se při válkách braly do bitev** (neseny před vojskem na tyči podobně jako standarta).

Ikonostas

Ikonostas je **stěna tvořená ikonami**, která odděluje loď kostela od svatyně s oltářem. Vyvinul se z byzantského templonu v 15. století. Prostor za ikonostasem, **svatyně**, je **přístupná jen knězi**, věřící do ní nesmí. Svatyně je většinou o jeden až tři stupínky výše než loď kostela. Ikonostas má obvykle **tři otvory (dveře)**.

Svaté a diákonovy dveře

Prostřední otvor se nazývá **svaté dveře nebo krásná brána**. Někdy se používá také název královská brána, ale ten by se správně měl používat spíše na dveře spojující narthex (tj. vchod do kostela) s lodí. Zvyklosti se v různých oblastech liší, ale obecně platí, že **svaté dveře jsou zavřené vždy, když neprobíhá mše**. Při mši jsou dveře otevřené a prochází jimi kněz (pop).

Postranní severní a jižní dveře se nazývají **diákonovy dveře**, protože je často užívá diákon (jáhen), který se podílí na bohoslužbách, čte evangelia, asistuje při svatém přijímání, zpívá litanie, okuřuje ikony kadidlem atd. Na těchto dveřích jsou často ikony slavných jáhnů, např. prvního mučedníka svatého Štěpána. Někdy se těmto dveřím říká **andělské**, protože na nich někdy bývají vyobrazení archandělů Michael a Gabriel, anebo prostě jen postranní dveře.

Kněz a diákon smí při mši a dalších vybraných příležitostech procházet svatými dveřmi. Laici mají přístup do prostoru oltáře jen v případě, že se starají o kostel, ale i tak mohou používat pouze postranní dveře. Ikonostas dělí kostel na dvě části, ale podle výkladu církve nerozděluje, nýbrž naopak **symbolicky spojuje věřící v lodi kostela s Nebem** (ikony jsou vždy oknem či mostem do Nebe). Kristus spojuje oba světy, proto je vyobrazen na svatých dveřích mezi nimi.

Řady ikon na ikonostasu

Ikonostas může být velmi jednoduchý, ale také může sahát až ke stropu. Podle zavedených pravidel **může mít nad sebou až šest vrstev**. Na pravé straně prostředních Svatých dveří bývá **ikona Krista**, na levé **ikona Panny Marie**. V této řadě, která se někdy nazývá **vládcova řada**, se dále mohou objevit **Jan Křtitel, evangelisté a světci spojení s daným kostelem**.

Nad touto řadou se nachází **řada deésní** (rusky „dejsusnyj rjad“, odvozeno od řeckého slova *deésis* – přímluva, prosba), kde bývá Kristus na trůně **po stranách s Pannou Marií a Janem Křtitelem, kteří mají prosebný postoj** (orodují u Krista za lidstvo). Panna Marie a Jan Křtitel jsou většinou obklopeni **archanděly Gabrielem a Michelem** a dále směrem ke kraji bývají **svatý Petr a Pavel i další církevní otcové**. Nad deésní řadou je **svátková řada** („prazdníčnyj rjad“) s **ikonami 12 pravoslavných svátků a ikonou Páschy** (Velikonoc).

Fresky uvnitř pravoslavného monastýru Morača

Ještě výše můžeme u bohatších ikonostasů najít **řadu prorockou** („proročeský rjad“) s ikonami starozákonních proroků se svitky svých proroctví v ruce. Někdy je k vidění ještě **řada patriarchů** („praotěčeský rjad“) se starozákonními patriarchy, což je většinou 12 synů Jákoba, případně Adam, Eva, Ábel a další proroci ze Starého zákona. Další řada ikon může být úplně dole, na té uvidíme **místní světce** („mjestnyj rjad“). Málokdy jsou na ikonostasu všechny řady, **vždy je přítomna jen vládcova řada**. Dále je dáována přednost deéisis a řadě 12 svátků.

Pravoslavný kříž

Pravoslavný kříž je velmi hojným **symbolem pravoslavné víry**, který bývá často bohatě zdoben. Na rozdíl od západního kříže je **trojramenný**, tj. má tři vodorovná ramena. **Horní kratší rameno je symbolem cedulky s výsměšnou zkratkou INRI** (Iesus Nazarenus Rex Iudaeorum = Ježíš Nazaretský, židovský král), kterou přitloukl nad ukřižovaného Krista Pilát Pontský.

Spodní rameno není zcela vodorovné, ale je šikmé. Pro tuto skutečnost jsou udávány dva důvody. Podle jednoho symbolizuje **šikmé rameno** malou plošku pro nohy, která ukřižovaného podpírala a prodlužovala tak jeho utrpení na kříži. Někteří vědci dokládají, že první zobrazení ukřižování tuto skutečnost potvrzují, přestože pozdější umění zobrazuje Kristovy nohy přibité ke kříži jedním hřebem. Navíc by se zřejmě tělo bez podepření nohou na kříži neudrželo, tak jak je tradičně zobrazované západním uměním. Druhý důvod mluví o tom, že šikmé rameno symbolizuje, že zločinec ukřižovaný po pravé ruce Krista ho přijal za svého a bude přijat do Nebe, zatímco zločinec po jeho levé ruce se Ježíšovi vysmíval, bude zatracen a přijde do Pekla.

Pravoslavný kostel

Atmosféra v pravoslavném kostele je vysoce **formální a vážná**. Kněží jsou impozantně oblečeni, ve vzduchu bývá **cítit vůně svíček a kadidla**, starší ženy neustále uklízí. Na rozdíl od katolických kostelů nemají ty pravoslavné **žádná sedadla, při mši se stojí**. Není slyšet **žádná hudba** kromě melodického **zpěvu žalmů**, nejsou tu žádné sochy, ale zato **mnoho ikon**, před nimiž se lidé modlí, uklání se a někdy dokonce líbají zem.

Pravoslavný kostel je obvykle přístupný každému, ale je třeba ctít místní tradice. **Nevhodné jsou ruce v kapsách** stejně jako **zkřížené nohy nebo ruce**. Muži mají v kostele odkryté hlavy, **ženy by měly mít zahalenou hlavu**, nežádoucí jsou také krátké sukně. Neměli byste také fotit při mši (nebo se raději zeptejte).

Uspenská katedrála v Helsinkách je největší pravoslavný chrám sev. Evropy

Pravoslavná mše

Mši vede kněz, ale musí při ní být přítomen minimálně ještě jeden člověk, který zpívá žalmy. Pravoslavné **mše jsou téměř celé zpívané**. Zčásti při nich probíhá dialog mezi knězem a lidmi, často sborem zpívajícím žalmy. Text je vždy zpíván **předepsanou hudební formou**. Během mše se používá **kadidlo** (pryskyřice kadidelníku – *Boswellia thurifera*), což je dědictví židovské tradice. Většinou se **mísí s květními esenciálními oleji**, aby mělo příjemnou vůni.

Kadidlo se pálí ve zdobené **zlaté kadidelnici**, která **visí na třech řetězech symbolizujících svatou Trojici**. V Řecku ještě podél řetězů visí dvanáct zvonků symbolizujících apoštoly, v Rusku nikoliv. Kněz kývá kadidelnicí zepředu dozadu, aby postupně uctil všechny čtyři strany oltáře, svaté dary (tj. chléb a víno pro přijímání), ikony, duchovní, shromáždění věřících i samotnou budovu kostela.

Kláštery

Každý pravoslavný věřící by se měl v některých činnostech chovat asketicky, tj. dobrovolně se vzdát nějaké své radosti nebo touhy. Následuje tak výzvu Krista: vezměte na sebe kříž a následujte mě. Úplná askeze se však považuje za neslučitelnou s běžným životem. Pokud chce někdo tímto způsobem žít, odchází do kláštera. Každý klášter si může formulovat svá pravidla, ale na rozdíl od západu **neexistují v pravoslavné církvi žádné náboženské řády**. Některé klášterní komunity si přesto získaly zvláštní respekt, např. v Řecku na hoře Athos.

Rilský monastýr je největší pravoslavný klášter Bulharska

Ještě přísněji, vypjatě asketicky, žijí **poustevníci**. Obývají nějaké místo daleko od civilizace a žijí zcela sami. Poustevníci mohou být spojeni s velkým klášterem, který se stará o jejich materiální zajištění a zároveň téměř nenarušuje jejich život. Mnich si však **musí tuto čest zasloužit** a přesvědčit představené kláštera, že je této cti hoden.

V pravoslavné církvi **je možné, aby knězi a jáhni byli ženatí**, v případě, že se **oženili ještě před vysvěcením na kněze**. Žijí totiž v běžném životě, kde je manželství považováno za normu. Svobodní kněží většinou žijí **v kláštorech, kde je naopak normou nebýt ženatý**. Pokud zemře žena kněze či jáhna, jako vdovec se už podruhé oženit nesmí a většinou také odchází do kláštera. Totéž platí i pro ovdovělé ženy duchovních, které se často znovu nevdávají a stávají se jeptiškami, pokud už jsou jejich děti dospělé. **Biskupové musí žít v celibátu** v každém případě.

V průběhu staletí se od sebe učení „západní“ a „východní“ církve začalo v několika podstatných věcech odlišovat.

Dvanáct velkých svátků

Nejdůležitějším svátkem pravoslavné církve jsou **Velikonoce** („Páscha“), kdy si věřící připomínají Kristovu smrt a zmrtnýchvstání. Kromě toho existují i další významné dny v životě církve – tzv. Dvanáct velkých svátků. Tvoří je **osm svátků na počest Ježíše Krista a čtyři na počest Panny Marie**, která požívá velmi vysoké úcty a nazývá se **Bohorodička** – řecky Theotokos (Θεοτόκος), rusky Bagaródica (Богородица) či Bagamatěr. Zde je přehled všech dvanácti svátků:

8. září – Narození Bohorodičky (rusky Рождество Богородицы, řecky Génisis tis Theotókou)

14. září – Pozdvižení Svatého Kříže (rusky Воздвижение Креста Господня, řecky Ypsosis tou Timíou Stavrou)

21. listopad – Představení Bohorodičky (Uvedení Panny Marie do chrámu, rusky Введение во храм Пресвятой Богородицы, řecky Eisódia tis Theotókou)

25. prosince – Narození Krista (rusky Рождество Христово, řecky Christougénna)

6. ledna – Pokřtění Krista (též Teofanie, Epifanie, Slavnost Zjevení Páně, na západě Svátek tří králů, rusky Крещение Господне, Богоявление, řecky Theofánia)

2. února – Uvedení Páně do Chrámu (u nás známé jako Hromnice, rusky Сретение Господне, řecky Yrapantí)

25. březen – Zvěstování Bohorodičky (rusky Благовещение Пресвятой Богородицы, řecky Evangelismós)

neděle před Velikonocemi – Vjezd do Jeruzaléma neboli **Květná** či **Palmová neděle** (rusky Вход Господень в Иерусалим, řecky Kyriakí ton Vaíon)

40 dní po Velikonocích – Nanebevstoupení Páně (rusky Вознесение Господне, řecky Análipsi)

50 dní po Velikonocích – Letnice (Seslání Ducha svatého, Svatodušní svátky) (rusky День Святой Троицы, řecky Pentikostí)

6. srpna – Proměnění Páně (rusky Преображение Господне, Спас, řecky Metamórfosi)

15. srpna – Usnutí (Zesnutí) Bohorodičky, obdoba západního Nanebevstoupení Panny Marie (rusky Успение Богородицы, řecky Koímisis tis Theotókou)

Data svátků však **odpovídají juliánskému kalendáři**, který pravoslavná církev dosud používá, ne gregoriánskému kalendáři, který se už dlouho používá na západě a který přijal i sovětský (a dnes ruský) stát v roce 1918. Tudíž **např. Narození Krista (25. prosince) slaví pravoslavní podle našeho (gregoriánského) kalendáře až 7. ledna**.

Ruská církev

Ruská pravoslavná církev pokračovala po pádu Konstantinopole v roce 1453 v pravoslavné tradici jako „třetí Řím“. Její rostoucí význam souvisel s nárůstem politické moci moskevského knížectví, které se postavilo do čela vznikající ruské říše.

Raskol a starověrci

Jednota autokefální ruské pravoslavné církve byla zásadně narušena v polovině 17. století, kdy moskevský **patriarcha Nikon prosadil v roce 1653 reformy**, které měly sjednotit ruské a řecké církevní praktiky. S podporou cara Alexeje změnil Nikon některé zavedené rituály – např. **znamení kříže se namísto dvěma prsty začalo dělat třemi prsty**, „aleluja“ se začalo vyslovovat třikrát namísto dvakrát

apod. Tyto reformy, i když se jedná o zdánlivě nepodstatné rozdíly, ale vzbudily odpor, jak u některých kněží, tak u věřících, zvláště když brzy začalo být zjevné, že Nikon se snaží využít reformu k centralizaci církve a posílení svojí vlastní moci.

Dřevěný palác cara Alexeje Michajloviče v Kolomenském

Odpor proti reformě vedl k **rozkolu v církvi** („Raskol“). Mnozí odpůrci reforem byli popraveni. V jejich názorech se projevila nechuť k čemukoliv novému, konzervativnost a idealizace tradičních hodnot, také názor, že mučednictví při obraně těchto hodnot je cestou ke spáse. V neposlední řadě se odpor proti církevním autoritám **spojil s odporem proti feudalismu a nevolnictví**. Rozkol zesílil po moskevské synodě v letech 1666-67, když byli „**starověrci**“ **vyloučeni z církve**, označeni za kacíře a uvaleni do klatby. Někteří odešli ze svých domovů žít do společenství v hustých lesích. K nejdramatičtějším činům některých radikálních „raskolníků“ patřil i tzv. „**křest ohněm**“, čili **sebeupalování**.

Postupně ale začalo být zjevné, že staré pořádky se už nevrátí a hnutí starověrců sláblo. Mnozí **odešli do zahraničí**, např. na území polsko-litevského státu, kde mohli svoji víru praktikovat svobodně. V Rusku bylo jejich vyznání ilegální až do roku 1905. Dnes se **počet starověrců v Rusku odhaduje na půl milionu až jeden milion** věřících. Sám patriarcha Nikon, který stál na začátku rozkolu, nedopadl dobře. Jeho touha rozšířit moc církve i do světské oblasti nakonec rozlítla cara Alexeje, Nikon byl sesazen a uvězněn. Většina jeho reforem ale zůstala zachována.

Církev v době Sovětského svazu

Náměstí v Gori v době, kdy na něm stála Stalinova socha

Sovětský svaz vznikl oficiálně v roce 1922 a stal se **prvním státem v historii, jehož vládnoucí strana měla za svůj ideologický cíl potlačení náboženství**. Bolševický režim zabavoval církevní majetek (v tom

ovšem první v historii nebyl), zastrašoval věřící, zesměšňoval náboženství jako celek a ve školách propagoval ateismus. Pravoslavná církev nikdy nebyla postavena zcela mimo zákon, ale představitelé církve byli jako protirevoluční živel **zatýkáni, pronásledováni, zavíráni do gulagů, popravováni nebo vyháněni do exilu**. Tisíce kostelů a klášterů byly zničeny nebo začaly sloužit světským účelům, nestavěly se nové kostely.

Stát ale musel nakonec udělat řadu kompromisů a s existencí náboženství se pragmaticky smířit, protože zcela vymýt se ho zdaleka nepodařilo. Po napadení Sovětského svazu hitlerovským Německem v roce 1941 se **Stalin rozhodl oživit pravoslavnou církev**, aby zvýšil vlasteneckou podporu válečnému snažení. Byla povolena volba nového patriarchy, znovu otevřeny teologické školy a tisíce kostelů začaly znovu fungovat. Stalinův nástupce **Nikita Chruščov** ale zahájil svoji vlastní kampaň, **pronásledování církve bylo obnoveno** a kostely znovu zavírány, ve stejném trendu pokračoval i Brežněv.

Teprve v době **Gorbačovovy perestrojky** si církev mohla vydechnout, mnoho **církevních budov bylo navraceno církvi** a lidé dokonce mohli poprvé za dob komunismu sledovat pravoslavné mše v televizi.

Postsovětské Rusko

Uspenský chrám a zvonice Ivana Velikého v moskevském Kremlu

V roce 1990 se pravoslavná církev oficiálně **vrátila do ruské společnosti po dlouhých 70 letech represí**. Byly znovu otevřeny nebo nově postaveny tisíce kostelů, obnoveny kláštery i teologické školy. Církev se navíc stala částečně i politickou silou, když po pádu komunismu částečně zaplnila ideologické vakuum. V době vlády **Vladimira Putina** začalo být zjevné, že prezident podporuje pravoslavnou církev a považuje ji de facto za oficiální státní náboženství.

Propojení nejvyššího vedení Kremlu a ruské pravoslavné církve se stalo skutečností.

Prezident Vladimir Putin církev využívá jako jeden z nástrojů, jak formovat názory veřejnosti. Ukázalo se to třeba po zahájení ofenzivy Ruska v Sýrii, když moskevský arcikněz žehnal raketám padajícím na Islámský stát. Moskevský patriarcha podporoval zvolení Putina v prezidentských volbách i expanzi ruské moci na **Krym** a východní Ukrajinu. Církev v dnešním Rusku je mocnou a konzervativní institucí, která vystupuje proti liberalismu, proti právům homosexuálů a často razí nacionalistické a protizápadní postoje.

Řecká církev

Řecká církev je jednou z 15 autokefálních pravoslavných církví. Teritoriálně k ní patří ta **část území Řecka, která odpovídá rozsahu řeckého státu po jeho vzniku před rokem 1833**, tj. zhruba polovina dnešního řeckého území. Zbytek je nadále podřízen patriarchátu v Konstantinopoli (Istanbulu), tak jako v časech Osmanské říše a předtím Byzantské říše.

Hlavní athénská katedrála

Nicméně v důsledku dohody mezi konstantinopolskou a řeckou církví spravuje většinu biskupství na řeckém území z praktických důvodů de facto řecká církev. Pouze **Kréta**, souostroví Dodekanésos a mnišská republika na hoře Athos jsou spravovány přímo konstantinopolským patriarchou. Východní pravoslavné náboženství je v Řecku ustanoveno zákonem jako "převažující", je státem finančně podporováno a **církev má významný politický a hospodářský vliv**.

Všichni žáci základních a studenti středních škol mají **povinné vyučování náboženství v případě, že jsou pravoslavného vyznání**. Zatímco v Rusku a dalších slovanských zemích jsou nejvyššími představiteli církve metropolitové, pod nimi jsou v hierarchii arcibiskupové, v Řecku je tomu naopak. Primasem řecké církve je **aténský arcibiskup**, který předsedá Svaté synodě, tedy shromáždění všech biskupů, kteří mají statut metropolitů

Zpracováno podle materiálů CK Mundo